

ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชน Thai Lawyers for Human Rights

109 ซอยสิทธิชน ถนนสุทธิสารวินิจฉัย แขวงสามเสนนอก เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร 10310

109 SoiSittichonSuthisarnwinichai Rd. SamsennokHuaykwang Bangkok 10310

Thailand/โทร(Tel): 096-7893172 หรือ 096-7893173 e-mail: tlhr2014@gmail.com

Website: <https://tlhr2014.wordpress.com/>

เผยแพร่ 23 มกราคม 2558

สถานการณ์สิทธิของพลเรือนไทยภายใต้ศาลทหารและกฏอัยการศึกปี 2557

สภาพความเป็นมา

วันที่ 22 พฤษภาคม 2557 “คณะรักษาความสงบแห่งชาติ” (คสช.) นำโดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ได้ทำการรัฐประหารและยึดอำนาจการปกครองประเทศ พร้อมประกาศใช้พระราชบัญญัติกฏอัยการศึก (กฏอัยการศึก) ทั่วประเทศประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย(ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ประกาศแต่งตั้ง นายกรัฐมนตรี คณะรัฐมนตรี สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ สมาชิกสภาปฏิรูปแห่งชาติ ตลอดจนออกประกาศและคำสั่งรวมกันกว่า 246 ฉบับ ซึ่งส่วนใหญ่มีผลในการจำกัดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชน ละเมิดสิทธิมนุษยชน และขัดต่อพันธกรณีตามกฎหมายระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้อำนาจกักตัวบุคคลตามกฏอัยการศึก และการประกาศให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาคดีของพลเรือนในความผิดอาญาบางประเภท

จากการใช้อำนาจของคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ส่งผลให้ในช่วง 7 เดือนที่ผ่านมา มีผู้ถูกเรียกไปรายงานตัวอย่างน้อย 666 คน มีผู้ที่ถูกจับกุมอย่างน้อย 362 คน และถูกจับจากการชุมนุม 134 คน¹และถูกดำเนินคดีตามข้อหาดูหมิ่น หมิ่นประมาท หรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายพระมหากษัตริย์ (มาตรา 112 ประมวลกฎหมายอาญา) อย่างน้อย 36 คน โดยปรากฏว่าบุคคลเหล่านี้ถูกละเมิดหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมหลายประการ โดยเฉพาะจากการใช้อำนาจกฏอัยการศึกในการกักตัวบุคคลได้ถึง 7 วัน โดยไม่ต้องมีหมายจับ ไม่ต้องแจ้งข้อกล่าวหา ไม่เปิดเผยสถานที่ควบคุมตัว ไม่มีสิทธิพบและปรึกษาทนายความ ไม่มีสิทธิได้รับการเยี่ยมจากญาติหรือบุคคลที่ใกล้ชิด ไม่มีสิทธิขอประกันตัว และขาดระบบการตรวจสอบการใช้อำนาจควบคุมตัวดังกล่าวโดยศาล เอื้อให้เกิดห้วงเวลาที่อาจเกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างร้ายแรงต่อผู้ถูกควบคุมตัว เช่น มีการร้องเรียนว่าเจ้าหน้าที่ทำ

¹สรุปสถานการณ์ปี 2557 1/5 : การเรียกบุคคลไปรายงานตัวการจับกุมและการควบคุมตัวตามกฏอัยการศึก (<http://freedom.ilaw.or.th/blog/Arrest2014> เข้าถึงเมื่อ 13 มกราคม 2558)

การซ่อมทรามานผู้ถูกควบคุมตัวตามกฎอัยการศึกเพื่อให้รับสารภาพและนำข้อมูลที่ไปขอออกหมายจับ ก่อนนำไปสู่ การแจ้งข้อกล่าวหา ดำเนินคดีอาญา และฝากขังบุคคลดังกล่าวในฐานะผู้ต้องหาในเรือนจำต่อไป

ขณะเดียวกันเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2557 คณะรักษาความสงบแห่งชาติได้ออกประกาศฉบับที่ 37/2557 และ 38/2557 กำหนดให้ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงของรัฐตามประมวลกฎหมายอาญาและความผิดตามประกาศ หรือคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารทั้งหมด รวมทั้งคดีที่มีการ กระทำความผิดหลายอย่างเกี่ยวโยงกันก็ให้อยู่ในอำนาจของศาลทหารด้วย อีกทั้ง วันที่ 30 พฤษภาคม 2557 คณะ รักษาความสงบแห่งชาติได้ออกประกาศฉบับที่ 50/2557 ประกาศให้ความผิดข้อหาฆ่าหรือใช้อาวุธ เครื่องกระสุนหรือ วัตถุระเบิด ที่ใช้เฉพาะแต่ในการสงครามที่นายทะเบียนไม่อาจออกใบอนุญาตให้ได้ ตามพระราชบัญญัติอาวุธปืนฯ ที่ กระทำตั้งแต่วันที่ 22 พฤษภาคม 2557 เวลา 16.30 นาฬิกา ให้เป็นคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาล ทหาร ส่งผลให้พลเรือนที่กระทำความผิดในข้อหาตามประกาศดังกล่าวจะต้องขึ้นศาลทหารด้วย ซึ่งเป็นการสถาปนา อำนาจศาลทหารให้สามารถพิจารณาคดีพลเรือนทั่วไปซึ่งไม่ใช่บุคลากรในสังกัดฝ่ายทหารได้

ปัจจุบัน ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนได้ให้ความช่วยเหลือคดีพลเรือนในศาลทหารอย่างน้อย 14 คดี ส่วนจำนวนคดีพลเรือนทั้งหมดที่ถูกนำขึ้นสู่ศาลทหารมีเท่าใด ยังไม่มีข้อมูลที่แน่ชัด เนื่องจากยังไม่มีเปิดเผยข้อมูล ทางการต่อสาธารณะ แต่หากพิจารณาจากจำนวนศาลทหารชั้นต้นทั่วประเทศที่เปิดทำการทั้งหมด 25 แห่ง ประเมิน ได้ว่ามีพลเรือนจำนวนมากกำลังถูกดำเนินคดีภายใต้ศาลทหาร ในรายงานนี้ศูนย์ทนายความฯ ได้สรุปและนำเสนอ ปัญหาอุปสรรคของการอำนวยความสะดวกโดยกระบวนการศาลทหารเมื่อเทียบกับการพิจารณาคดีในศาลยุติธรรม ปกติ ทั้งในด้านข้อกฎหมายและการปฏิบัติงาน

กฎหมายที่เกี่ยวข้อง

พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช 2457 มาตรา 4 และ มาตรา 7 เมื่อมีสงครามหรือจลาจลเกิดขึ้น ให้ผู้บัญชาการทหาร ณ ที่แห่งนั้น มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึก ซึ่งในเขตที่ประกาศใช้กฎอัยการศึก ศาลพลเรือน มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้อย่างปกติ เว้นแต่ คดีที่ผู้มีอำนาจประกาศใช้กฎอัยการศึกมีอำนาจประกาศให้ศาล ทหารพิจารณาพิพากษาคดีอาญาซึ่งการกระทำผิดเกิดขึ้นในเขตและระหว่างการประกาศใช้กฎอัยการศึก

ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 2/2557 ลงวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 เรื่องการประกาศใช้ กฎอัยการศึกทั่วราชอาณาจักร โดยอาศัยอำนาจตาม มาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช 2457 อ้างเหตุเพื่อให้การรักษาความสงบเรียบร้อยเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและนำความสงบสุขกลับคืนสู่ประชาชนทุกกลุ่ม ทุกฝ่ายโดยเร็ว ส่งผลให้มีการบังคับใช้กฎอัยการศึกทั่วประเทศนับแต่นั้นเป็นต้นมา

ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 37/2557 และ 38/2557 ลงวันที่ 25 พฤษภาคม 2557 และ ประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 50/2557 ลงวันที่ 30 พฤษภาคม 2557 เรื่องให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาคดีในความผิดอาญา ต่อไปนี้

1. ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา

(1) ความผิดต่อองค์พระมหากษัตริย์ พระราชินี รัชทายาทและผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ตั้งแต่มาตรา 107 - มาตรา 112

(2) ความผิดต่อความมั่นคงของรัฐภายในราชอาณาจักร ตั้งแต่มาตรา 113-118 ยกเว้นความผิดซึ่งการกระทำผิดเกิดขึ้นในเขตพื้นที่ที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร พุทธศักราช 2551 หรือ พระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พุทธศักราช 2548

2. ความผิดตามประกาศหรือคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติคือ ความผิดตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 7/2557 เรื่องห้ามชุมนุมทางการเมือง หากฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 1 ปี ปรับไม่เกิน 20,000 บาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

ความผิดตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 39/2557 เรื่องการกำหนดเงื่อนไขการปล่อยตัวของบุคคลที่มารายงานตัว บุคคลใดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไข ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี ปรับไม่เกิน 40,000 บาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

ความผิดตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 40/2557 เรื่องการกำหนดเงื่อนไขการปล่อยตัวของบุคคลที่ถูกกักตัวตามพระราชบัญญัติกักขังการศึก พุทธศักราช 2547 มาตรา 15 ทวิ บุคคลใดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไข ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี ปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

และความผิดตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 41/2557 กำหนดให้การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามคำสั่งเรียกบุคคลให้มารายงานตัว เป็นความผิด ระวางโทษจำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ หรือสั่งห้ามกระทำการใดๆ หรือสั่งให้กระทำการใดๆ เกี่ยวการธุรกรรมทางการเงินหรือทรัพย์สิน

3. คดีที่ประกอบด้วยกรกระทำหลายอย่างเกี่ยวโยงกันให้อยู่ในอำนาจของศาลทหาร กล่าวคือ ให้คดีที่มีข้อหาว่ากระทำความผิดบางอย่างอยู่ในเขตอำนาจศาลทหารและคดีดังกล่าวอาจมีข้อหาอื่นที่มีความผิดในตัวเองและมีได้อยู่ในเขตอำนาจศาลทหารรวมอยู่ด้วย ให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาในข้อหาเหล่านั้นด้วย

4. คดีที่มีข้อหาว่ากระทำความผิดฐานมีหรือใช้อาวุธปืนเครื่องกระสุนปืนหรือวัตถุระเบิดที่ใช้เฉพาะแต่การสงครามที่นายทะเบียนไม่อาจออกใบอนุญาตให้ได้อันเป็นความผิดตามพระราชบัญญัติอาวุธปืนเครื่องกระสุนปืนวัตถุ

ระเบิดดอกไม้เพลิงและสิ่งเทียมอาวุธปืนพุทธศักราช 2490 ไม่ว่าจะมิใช่ข้อหาว่ากระทำความผิดอย่างอื่นด้วยหรือไม่ที่กระทำตั้งแต่วันที่ 22 พฤษภาคม พุทธศักราช 2557 เวลา 16.30 นาฬิกา เป็นต้นไป

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2498 ศาลทหารอยู่ภายใต้กระทรวงกลาโหมโดยมีรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหมเป็นผู้บังคับบัญชา² โดยปกติแล้วการพิจารณาคดีของศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายทหารและกฎหมายอื่นในทางอาญาที่มีจำเลยเป็นทหารหรือเป็นพลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหารเท่านั้น³ หากมีการกระทำความผิดหลายคนเป็นทหารและพลเรือนรวมกัน คดีก็ไม่อยู่ในอำนาจพิจารณาคดีของศาลทหาร แต่จะอยู่ในอำนาจพิจารณาของศาลพลเรือน แต่เมื่อมีการประกาศกฎอัยการศึก ผู้ประกาศกฎอัยการศึกอาจประกาศให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาใดๆ อีกก็ได้ กล่าวคือ ให้ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาคดีอาญาที่พลเรือนกระทำความผิดคดีอาญาด้วยก็ได้⁴

ศาลทหารแบ่งเป็น 3 ชั้น คือศาลทหารชั้นต้น ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด เทียบได้กับศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา ในระบบศาลยุติธรรม โดยศาลทหารชั้นต้น ได้แก่ ศาลจังหวัดทหาร จำนวน 22 แห่ง ศาลมณฑลทหาร 12 แห่ง ศาลกรุงเทพ 1 แห่ง และศาลทหารประจำหน่วยทหาร ซึ่งยังไม่มีมีการประกาศใช้⁵ และกระบวนการพิจารณาคดีให้นำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาใช้บังคับโดยอนุโลม⁶ โจทก์และจำเลยสามารถอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งได้ภายใน 15 วัน นับแต่วันพิพากษาหรือมีคำสั่ง ซึ่งต่างจากศาลยุติธรรมที่ให้ความสามารถอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งได้ภายใน 1 เดือน นับแต่วันพิพากษา

แต่หากมีการประกาศใช้กฎอัยการศึกในพื้นที่ใดแล้วจะต้องนำกฎหมายเรื่องการพิจารณาคดีใน “**ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ**”⁷มาใช้บังคับโดยจะมีการพิจารณาคดีเช่นเดียวกับศาลทหารในเวลาปกติ เว้นแต่โจทก์และจำเลยไม่มีสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งได้ ไม่ว่ากรณีใดๆ เนื่องจากต้องห้ามอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษา

²พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารพุทธศักราช 2498 มาตรา 5 และมาตรา 10

³พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารพุทธศักราช 2498 มาตรา 13 และมาตรา 16

⁴พระราชบัญญัติกฎอัยการศึกพุทธศักราช 2457 มาตรา 7 ประกอบพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2498 มาตรา 36

⁵พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารพุทธศักราช 2498 มาตรา 7 ทั้งนี้ ในส่วนของศาลจังหวัดทหารนั้น มีศาลที่เปิดดำเนินการอยู่จริงจำนวน 12 ศาล ทำให้รวมแล้วศาลทหารชั้นต้นทั่วประเทศที่เปิดทำการมีจำนวน 25 แห่ง

⁶พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2498 มาตรา 45

⁷พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารพุทธศักราช 2498 มาตรา 36

รวมทั้งคำสั่งศาลระหว่างการพิจารณาคดีด้วย⁸ เช่น คำสั่งไม่อนุญาตให้ประกันตัว คำสั่งคำร้องขอคัดถ่ายเอกสาร คำสั่งพิจารณาคดีลับ เป็นต้น

ในการพิจารณาของศาลทหารชั้นต้นจะมีองค์คณะตุลาการสามนายเป็นองค์คณะพิจารณาคดี ซึ่งประกอบไปด้วยตุลาการธรรมนูญศาลทหารที่จบการศึกษาทางกฎหมาย 1 คน เป็นผู้ดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลให้ เป็นไปตามตัวบทกฎหมาย และนายทหารชั้นสัญญาบัตรซึ่งไม่จำเป็นต้องจบการศึกษาทางกฎหมาย 2 คน ซึ่งมานั่ง เป็นตัวแทนของผู้บังคับบัญชา⁹ โดยศาลทหารในระหว่างประกาศใช้กฎอัยการศึก รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมมี อำนาจสั่งให้ตุลาการพระธรรมนูญศาลมณฑลทหารหนึ่งนายไปนั่งร่วมกับตุลาการศาลจังหวัดทหารอีกสองนายเป็น องค์คณะพิจารณาพิพากษา ในกรณีเช่นนี้ให้ศาลจังหวัดทหารมีอำนาจและหน้าที่ดังศาลมณฑลทหาร¹⁰ ส่วนศาล ทหารกรุงเทพ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้ทุกคดี¹¹ การแต่งตั้งและถอดถอนตุลาการศาลทหารกระทำโดยอำนาจ ของผู้บังคับบัญชาทหารและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม โดยตุลาการศาลทหารกลางและศาลทหารสูงสุดให้นำ ความกราบบังคับทูลเพื่อให้พระมหากษัตริย์ให้ทรงแต่งตั้งและถอดถอน¹²

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 4 ได้รับรองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาค ที่ชนชาวไทยได้รับการคุ้มครองตามประเพณีการปกครองประเทศไทยและตามพันธกรณีระหว่างประเทศที่ประเทศไทยมีอยู่แล้ว ย่อมได้รับการคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญนี้¹³ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้ยอมรับโดยชัดแจ้งว่าบรรดาสีทธิต่างๆ ตามกติกาและอนุสัญญาระหว่างประเทศที่ประเทศไทยเป็นภาคีมีผลบังคับเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญโดยตรง โดยตามกติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) ที่ประเทศไทยเป็นภาคี ข้อ 14 ได้รับรองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมไว้หลายประการ

1) บุคคลย่อมได้รับการพิจารณาคดีจากศาลที่มีความเป็นอิสระและเป็นกลาง

ข้อ 14 (1) ของกติกาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ได้รับรองให้บุคคลทุกคน ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการพิจารณาคดีอาญา โดยศาลซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย มีอำนาจ มีความเป็นอิสระและเป็นกลาง

⁸พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารพุทธศักราช 2498 มาตรา 61

⁹พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2498 มาตรา 26 และมาตรา 27

¹⁰พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2498 มาตรา 20

¹¹พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2498 มาตรา 22

¹²พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2498 มาตรา 10

¹³รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 มาตรา 4

ความเป็นกลางของศาลตามหลักนิติรัฐต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานความเป็นอิสระ 3 ประการ ได้แก่ ความเป็นอิสระจากคู่ความ ความเป็นอิสระจากรัฐ และความเป็นอิสระจากสังคม เพื่อให้ศาลทำหน้าที่ตุลาการอย่างมีประสิทธิภาพได้อย่างเต็มที่ และปราศจากการแทรกแซงจากอำนาจอื่นใด ซึ่งความเป็นอิสระของศาลและผู้พิพากษาดังกล่าวอาจแบ่งแยกออกได้เป็น 3 ประการ กล่าวคือ

- (1) **อิสระของการทำหน้าที่ในทางตุลาการ** โดยมีกฎหมายคุ้มครองการทำการหน้าที่ในการพิจารณาคดีของผู้พิพากษาจากอิทธิพลภายนอกทั้งหลาย
- (2) **ความเป็นอิสระในทางองค์กร** ในแง่การจัดตั้งองค์กรของศาลมีความเป็นอิสระตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ หมายความว่า สภาพองค์กรของศาลหรือผู้พิพากษาจะต้องไม่อยู่ในลักษณะของความสัมพันธ์ที่อยู่ใต้อำนาจขององค์กรอื่นของฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ ทั้งในทางข้อกฎหมายหรือในทางข้อเท็จจริง
- (3) **ความเป็นอิสระในทางส่วนบุคคล** ในแง่บุคคล การถอดถอนและโยกย้ายผู้พิพากษาไม่อาจกระทำได้หากเป็นการขัดกับความประสงค์ของผู้พิพากษาเพื่อประกันความมั่นคงต่อความเป็นอิสระของผู้พิพากษาในการทำหน้าที่

2) บุคคลทุกคนที่ต้องคำพิพากษาลงโทษในความผิดอาญาย่อมมีสิทธิที่จะให้คณะตุลาการระดับเหนือขึ้นไปพิจารณาทบทวนการลงโทษและคำพิพากษา โดยเป็นไปตามกฎหมาย

ข้อ 14 (5) ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ได้รับรองให้บุคคลทุกคนที่ต้องคำพิพากษาลงโทษในความผิดอาญา ย่อมมีสิทธิที่จะให้ศาลระดับสูงเหนือขึ้นไปทบทวนการลงโทษและคำพิพากษา

ความจำเป็นที่จะต้องมีการอุทธรณ์ฎีกา สืบเนื่องจากผู้พิพากษาซึ่งประกอบเป็นศาลอาจผิดพลาดบกพร่องในการวินิจฉัยและสั่งคดีได้ ทั้งนี้อาจมาจากหลายเหตุปัจจัย ทั้งจากตัวผู้พิพากษาเองหรือจากพยานหลักฐานที่ใช้ประกอบการวินิจฉัยคดี ซึ่งอาจเป็นไปในรูปแบบต่างๆกัน คือ

- 1) อาจเป็นการใช้กฎหมายคลาดเคลื่อน และ
- 2) อาจเป็นการรับฟังข้อเท็จจริงคลาดเคลื่อน

ดังนั้น การให้สิทธิบุคคลได้รับการทบทวนคำพิพากษาโดยศาลสูงกว่าเพื่อขจัดข้อบกพร่องในการวินิจฉัยและ
สั่งคดี จึงเป็นหลักที่สำคัญในการประกันความยุติธรรม

3) บุคคลทุกคนย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาตัวอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม

ข้อ 14 (1) ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ได้รับรองให้บุคคลทุกคน
ย่อมมีสิทธิได้รับการพิจารณาตัวอย่างเปิดเผยและเป็นธรรม สื่อมวลชนและสาธารณชนอาจถูกห้ามเข้าฟังการ
พิจารณาคดีทั้งหมดหรือบางส่วนก็ด้วยเหตุผลทางศีลธรรม ความสงบเรียบร้อยของประชาชนหรือความมั่นคงของชาติ
ในสังคมประชาธิปไตย หรือเพื่อความจำเป็นเกี่ยวกับส่วนได้เสียของคู่กรณี หรือในสภาพการณ์พิเศษซึ่งศาลเห็นว่า
จำเป็นอย่างยิ่ง เมื่อการพิจารณาโดยเปิดเผยนั้นอาจเป็นการเสื่อมเสียต่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

หลักการพิจารณาโดยเปิดเผยเป็นผลสืบเนื่องจากการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพราะในสมัยก่อน
ที่สภาพการปกครองซึ่งผู้ปกครองมีอำนาจโดยเด็ดขาด การให้ความยุติธรรมอันเป็นงานของศาลนั้นนับได้ว่าเป็นการ
ปฏิบัติงานที่มีลักษณะลับและปฏิบัติกับคู่ความเสมือนเป็นวัตถุอย่างหนึ่งแทนที่จะเป็นผู้ทรงสิทธิในกระบวนการ
พิจารณา คู่ความไม่สามารถมีอิทธิพลใดๆ ต่อกระบวนการพิจารณาได้ เนื่องจากกระบวนการพิจารณาจะเน้นความสำเร็จเป็น
สำคัญ ไม่เน้นเหตุผล จึงสามารถเรียกได้ว่าเป็น กระบวนการยุติธรรมเกิดขึ้น “หลังประตูที่ถูกล็อกปิด”

แต่เมื่อกาลสมัยเปลี่ยนไปสังคมส่วนใหญ่ได้เปลี่ยนผ่านเข้าสู่สังคมประชาธิปไตย จึงเริ่มมีการยอมรับหลักการ
แบ่งแยกอำนาจ ซึ่งเป็นผลให้ถือว่ากระบวนการยุติธรรมเป็นอำนาจที่สำคัญอันหนึ่งของรัฐและขณะเดียวกันก็ยอมรับ
ว่าอำนาจสูงสุดในรัฐเป็นของประชาชน ดังนั้น กระบวนการยุติธรรมในระบอบประชาธิปไตยจึงถือว่าประชาชน
ควรจะมีอำนาจควบคุมการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลเพื่อให้ประชาชนเกิดความเชื่อมั่นในกระบวนการ
ยุติธรรม หรือกล่าวอีกแบบ กระบวนการยุติธรรมต้องเปิดเผยต่อสาธารณะ ศาลจะต้องมีไข่ปราสาทแห่งความลับ
และน่าสะพรึงกลัว แต่จะต้องเสมือนเป็นวิหารแก้วที่โปร่งใส หลักการดังกล่าวจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งโดยเฉพาะใน
คดีอาญา

4) บุคคลทุกคนซึ่งต้องหาว่ากระทำผิดอาญาต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะ พิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด

ข้อ 14 (2) ของกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ได้รับรองให้บุคคลทุกคนผู้ซึ่ง
ต้องหาว่ากระทำผิดอาญา ต้องมีสิทธิได้รับการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ตามกฎหมายได้ว่ามีความผิด

เดิมในสมัยโบราณผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดจะตกอยู่ในฐานะวัตถุแห่งคดี ปราศจากสิทธิใดๆ รวมถึงได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้กระทำความผิด ก่อให้เกิดหน้าที่โดยปริยายแก่ผู้ถูกกล่าวหาว่าต้องพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนให้ได้ โดยวิธีต่างๆ ที่ไม่เป็นเหตุเป็นผลตามอำเภอใจของผู้ไต่สวน เช่น ดำน้ำลุยไฟ เป็นต้น ดังนั้นผู้ถูกกล่าวหาจึงมีสภาพไม่ต่างอะไรจากวัตถุชิ้นหนึ่งที่จะถูกชักฟอกในคดีโดยวิธีการใดๆ ก็ได้ โดยไม่ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกันแต่อย่างใด

แต่เมื่อเข้าสู่สังคมสมัยใหม่ที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตย มีการยอมรับแนวคิดปัจเจกชนนิยม และเสรีนิยม มนุษย์ทุกคนจึงอยู่ในฐานตัวการหรือประธานของกฎหมาย มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่เท่าเทียมกัน บุคคลจึงมีอาจถูกลดคุณค่าเป็นวัตถุที่ต่ำต้อยของมนุษย์ด้วยกันอีกต่อไป การพิสูจน์ความจริงแบบสังคมโบราณจึงกลายเป็นสิ่งที่ผิดยุคสมัย ดังนั้น การพิสูจน์ความผิดตามกฎหมายสมัยใหม่จึงมีการเปลี่ยนแปลงมูลฐานดั้งเดิมจากสมัยโบราณ โดยจะสันนิษฐานไว้ก่อนว่า ผู้ถูกกล่าวหาในคดีเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเขาเป็นผู้กระทำความผิด กระบวนการพิสูจน์ความผิดดำเนินไปด้วยความเป็นเหตุเป็นผล

ปัญหาและอุปสรรค

1. พลเรือนทยอยขึ้นศาลทหาร

ภายหลังการประกาศเขตอำนาจศาลทหาร ศูนย์นายความฯ ประเมินว่ามีคดีที่พลเรือนขึ้นสู่การพิจารณาคดีในศาลทหารจำนวนมาก โดยทางศูนย์นายความฯ ได้เข้าสังเกตการณ์ในศาลทหารบางแห่ง พบว่ามีคดีของพลเรือนที่ขึ้นสู่การพิจารณาในเดือนๆ หนึ่ง เฉลี่ยมากกว่า 10 คดีต่อหนึ่งศาล หากก็ยังไม่สามารถทราบจำนวนที่แน่นอนได้ เนื่องจากศาลทหารไม่มีระบบข้อมูลที่เปิดให้สาธารณะสามารถเข้าถึงได้ อีกทั้งคณะรักษาความสงบแห่งชาติและรัฐบาลยังไม่มีการเปิดเผยข้อมูลดังกล่าวต่อสาธารณะ ทำให้ทั้งจำนวนคดี ประเภทคดี หรือจำนวนพลเรือนที่อยู่ภายใต้ศาลทหาร ยังคงเป็นปริศนา

จากการที่ศูนย์นายความฯ ได้รวบรวม ติดตาม และให้ความช่วยเหลือคดี พบว่า ลักษณะคดีพลเรือนที่ถูกนำขึ้นสู่ศาลทหารมีความหลากหลาย ตั้งแต่คดีที่เกี่ยวข้องกับการเมือง เช่น คดีดูหมิ่นพระมหากษัตริย์ คดียุยงปลุกปั่นให้เกิดความกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน คดีครอบครองอาวุธโดยมีภูมิหลังเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งทางการเมือง คดีฝ่าฝืนไม่ไปรายงานตัวตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ และคดีฝ่าฝืนประกาศห้ามชุมนุมทางการเมืองเกินห้าคน โดยมีข้อสังเกตว่าการโพสต์ข้อความ แชร์ข้อความ หรือแสดงความคิดเห็นในโซเชียลมีเดีย หรือกระทำการใดๆ ในลักษณะที่เป็นการต่อต้านคณะรักษาความสงบแห่งชาติ เช่น โปรมายไบปลิว ก็นำไปสู่การดำเนินคดี

อาญาหมวดความมั่นคงของรัฐ เช่น ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 116 เรื่องการยุยงปลุกปั่นให้เกิดความกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน ได้โดยง่าย

ตลอดจนคดีที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองก็ถูกนำขึ้นสู่ศาลทหาร เช่น พบคดีที่พลเรือนกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือถูกดำเนินคดี เนื่องจากมีปืนแก๊ปในบ้านโดยไม่ได้รับอนุญาต ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่ชาวบ้านมีไว้เพื่อป้องกันตัวและใช้ออกไปทำไร่ทำนา ซึ่งคดีนี้เมื่อขึ้นสู่ศาลทหารต้องใช้หลักทรัพย์ประกันตัวถึง 120,000 บาท และทำยี่สุุดศาลพิพากษาลงโทษจำคุก 6 เดือนปรับ 5 พันบาท จำเลยรับสารภาพจึงลดโทษกึ่งหนึ่งเหลือจำคุก 3 เดือนปรับ 2.5 พันบาท โทษจำคุกให้รอลงอาญา ทั้งนี้ จำเลยไม่มีสิทธิที่จะอุทธรณ์คำพิพากษาได้ หรือหลายกรณีที่มีการดำเนินคดีกับกลุ่มวัยรุ่นหรือกลุ่มที่ถูกกล่าวหาว่าเกี่ยวข้องกับคดียาเสพติด หรือประชาชนทั่วไปข้อหาครอบครองอาวุธปืนโดยไม่ได้รับอนุญาตในศาลทหาร ตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ฉบับที่ 50/2557 อย่างกว้างขวางด้วย **กล่าวได้ว่า การประกาศให้พลเรือนต้องขึ้นศาลทหารนั้น ส่งผลกระทบต่อประชาชนทั่วไปโดยรวมด้วย ไม่เพียงแต่ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องหรือมีมูลเหตุจูงใจทางการเมืองเท่านั้น**

2. กฎอัยการศึกในฐานะต้นธารแห่งกระบวนการยุติธรรมภายใต้ยุคคณะรักษาความสงบแห่งชาติ

ภายใต้กฎอัยการศึก **เจ้าหน้าที่ทหารมีอำนาจเหนือฝ่ายพลเรือน** มีอำนาจค้น ยึดและกักตัวประชาชนที่เจ้าหน้าที่เห็นว่า เป็นอริราชศัตรูหรือกระทำฝ่าฝืนต่อกฎอัยการศึกได้ และมีอำนาจควบคุมตัวไว้ 7 วัน¹⁴ และสามารถควบคุมตัวที่ใดก็ได้ ซึ่งโดยส่วนใหญ่แล้วเป็นการควบคุมตัวโดยไม่เปิดเผยสถานที่คุมขัง และไม่อนุญาตให้ติดต่อญาติหรือบุคคลใดเยี่ยมได้ ซึ่งนายกรัฐมนตรีและหัวหน้าคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ได้กล่าวสนับสนุนการใช้กฎอัยการศึกว่า **“ทำให้กระบวนการยุติธรรมมีความรวดเร็ว ไม่ต้องขอหมายศาล”**¹⁵

ภายใต้สภาวะดังกล่าว **กฎอัยการศึกได้กลายมาเป็นกรรมวิธีทางลัดของกระบวนการยุติธรรม** กล่าวคือเจ้าหน้าที่ทหารอาจใช้อำนาจจับและกักตัวบุคคลตามกฎอัยการศึกได้ 7 วัน โดยอาศัยเหตุเพียงเป็นผู้ต้องสงสัย และไม่ต้องมีการขอออกหมายจับหรือควบคุมตัวจากศาล ซึ่งระยะเวลาดังกล่าวเป็นระยะอันตรายที่เปิดโอกาสให้อาจเกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้สูง เช่น เกิดข้อร้องเรียนเรื่องการซ้อมทรมานเพื่อให้รับสารภาพหรือบังคับให้เปิดเผยข้อมูล และการบังคับบุคคลให้สูญหาย เป็นต้น

¹⁴พระราชบัญญัติกฎอัยการศึกพุทธศักราช 2457 มาตรา 6 และมาตรา 15 ทวิ

¹⁵"พลเอกประยุทธ์" ย้ำไม่เลิกกฎอัยการศึกซึ่งทำให้การสอบสวนรวดเร็วไม่ต้องขอหมายศาล

http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1418715352, เข้าถึงเมื่อ 16 ธ.ค.2557

นอกจากนี้ ยังมีการนำข้อมูลของผู้ถูกกักตัวตามกฎหมายการศึกษาไปขอออกหมายจับตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และนำหมายจับมาใช้เมื่อครบกำหนดกักตัวแล้ว โดยมีการแจ้งข้อกล่าวหา และทำแผนประกอบคำรับสารภาพหรือแถลงข่าวต่อสาธารณะ ก่อนนำตัวไปขอฝากขังต่อศาลโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจ เพื่อดำเนินคดีอาญาตามขั้นตอนของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาปกติ บางกรณีพบว่าแม้บุคคลมีหมายจับตามประมวลกฎหมายอาญาแล้ว ก็ยังมีการควบคุมตัวตามกฎหมายการศึกษาเพื่อซักถามก่อน แล้วจึงนำตัวมาแจ้งข้อกล่าวหาที่สถานีตำรวจ โดยทั้งสองกรณีมีการนำข้อมูลที่ได้จากผู้ถูกกักตัวในชั้นกฎหมายการศึกษาไปประกอบการทำสำนวนการสอบสวนในชั้นสอบสวนด้วย อันเป็นการเอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินคดีต่อบุคคล และเป็นการลดขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมเมื่อเทียบกับกระบวนการยุติธรรมปกติที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่ต้องมีหลักฐานน่าเชื่อว่าบุคคลจะกระทำความผิดและต้องไปขอออกหมายจับที่ศาลเท่านั้น

กล่าวได้ว่ากฎหมายการศึกษาเป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกให้เจ้าหน้าที่ทหารทำการรวบรวมพยานหลักฐานผ่านอำนาจการกักตัวบุคคลต้องสงสัยด้วยการสอบสวน เรียกว่า กระบวนการซักถาม ซึ่งมีการบันทึกข้อมูลที่ได้ไว้เป็นหลักฐาน โดยไม่มีทนายความร่วมฟังขณะสอบสวน อีกทั้งมีอำนาจค้นและยึดสิ่งของต่างๆ โดยไม่ต้องมีหมายของศาล บุคคลดังกล่าวจึงไร้ซึ่งหลักประกันสิทธิขั้นต่ำในกระบวนการยุติธรรม ทั้งที่ยังไม่ได้ตกเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญาแต่อย่างใด และเมื่อเสร็จสิ้นกระบวนการตามกฎหมายการศึกษา เจ้าหน้าที่ทหารก็จะพาบุคคลดังกล่าวไปพบพนักงานสอบสวนเพื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมอาญาปกติ ปรากฏว่าในการแจ้งข้อกล่าวหาและทำสำนวนสอบสวนก่อนฝากขังต่อศาลทหารนั้น สำนวนสอบสวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจก็เป็นไปตามผลการซักถาม หลักฐานและข้อมูลที่เจ้าหน้าที่ทหารรวบรวมภายใต้กรรมวิธีกฎหมายการศึกษา และมีการนำมาใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นศาลเพื่อเอาผิดจำเลยด้วย การใช้กฎหมายศึกษาก่อนจึงขัดกับหลักการที่สันนิษฐานไว้ก่อนว่าบุคคลเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำความผิด

อีกทั้งในการสอบสวน พนักงานสอบสวนมีหน้าที่ต้องรวบรวมพยานหลักฐานในส่วนที่แสดงความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาและส่วนบรรเทาโทษแก่ผู้ต้องหาด้วย ไม่ใช่การเอาผิดผู้ต้องหาอย่างเดียว โดยที่เจ้าหน้าที่ตำรวจยังไม่มีโอกาสในการรวบรวมพยานหลักฐานในส่วนอื่นๆ ที่เป็นผลดีกับผู้ต้องหา ซึ่งขัดกับหลักกฎหมายระหว่างประเทศที่ระบุให้กระบวนการยุติธรรมต้องมีความเป็นธรรม และการได้รับการปฏิบัติเช่นผู้บริสุทธิ์

3. กระบวนการพิจารณาคดีที่แตกต่างจากกระบวนการพิจารณาคดีทั่วไป

ศูนย์ทนายความฯ มีข้อสังเกตจากการช่วยเหลือคดีพลเรือนในศาลทหารต่อกระบวนการพิจารณาในศาลทหาร ซึ่งมีความแตกต่างกับกระบวนการพิจารณาในศาลยุติธรรมปกติหลายประการ ประการแรกคือ **“การไม่ให้คัดเอกสาร”** ในสำนวนคดีหลายอย่าง เช่น สำเนาคำฟ้อง คำสั่งไม่อนุญาตให้ประกันตัว หรือรายงานกระบวนการพิจารณา โดยไม่ระบุ

เหตุผลที่หนักแน่นเพียงพอ เช่น ทัศนคติขออนุญาตคัดถ่ายกระบวนการพิจารณาคดีเพื่อรวบรวมไว้ในสำนวน ศาลมีคำสั่งไม่อนุญาต โดยให้เหตุผลว่า ได้อ่านให้คู่ความทราบแล้วในห้องพิจารณา ทั้งๆ ที่โดยปกติเป็นสิทธิของคู่ความ และทัศนคติในการสามารถเข้าถึงเอกสารเหล่านี้ได้¹⁶

ในบางกรณี พบว่ามีเรื่องที่ต้องตั้งเป็นข้อสังเกตถึงความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายของเจ้าหน้าที่และตุลาการศาลทหาร เช่น ในส่วนการยื่นคำร้องขอออกหมายเรียกเอกสาร ศาลสั่งให้ทัศนคติระบุเลขมาตราของกฎหมายที่เกี่ยวข้องและอธิบายข้อกฎหมายประกอบไปด้วย นอกจากนี้ศาลยังมีคำสั่งในคำร้องขอออกหมายเรียกเอกสารด้วยว่า รอสอบถามคู่ความในวันนัดก่อน เป็นต้น

ข้อสังเกตประการต่อมา คือ เรื่องความอิสระและเป็นกลางของตุลาการศาลทหาร เนื่องจากตุลาการศาลทหารมาจากแต่งตั้งโดยผู้บังคับบัญชา และยังอยู่ภายใต้บังคับบัญชาของผู้บังคับบัญชา โดยเป็นหน่วยงานหนึ่งสังกัดในกระทรวงกลาโหม โดยไม่ได้เป็นอิสระจากอำนาจบังคับบัญชาสั่งการของรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหมซึ่งเป็นฝ่ายบริหาร จึงอาจถือว่าศาลทหารไม่ได้มีองค์ประกอบของการเป็นองค์กรตุลาการ หรือไม่อาจเรียกได้ว่าเป็นศาลตามนัยยะของหลักการแบ่งแยกอำนาจ และที่มาของตุลาการซึ่งจะมาพิจารณาคดีจึงมีปัญหาด้านความเป็นอิสระ และไม่มีหลักประกันซึ่งจะทำให้ตุลาการนั้นทำหน้าที่ได้อย่างเป็นกลาง อีกทั้งยังขาดความเชื่อมั่นในความเชี่ยวชาญด้านกฎหมายทั่วไป เนื่องจากการพิจารณาคดีอาญาต้องอาศัยความรอบคอบประกอบกับความแม่นยำในหลักกฎหมายเพื่อปรับกับข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น แต่องค์คณะพิจารณาคดีซึ่งประกอบด้วยตุลาการสามนาย มีเพียงตุลาการธรรมนูญศาลทหาร 1 นายที่ต้องมีความรู้ทางกฎหมาย ขณะที่ตุลาการอีก 2 นายมาจากเจ้าหน้าที่ทหารที่ไม่ต้องมีความรู้ทางกฎหมาย

ในกรณีนี้ ทัศนคติของศูนย์ทัศนคติเพื่อสิทธิมนุษยชน จึงได้ยื่นคำร้องซึ่งมีข้อความระบุถึงความไม่เป็นอิสระของตุลาการศาลทหารต่อศาลทหารกรุงเทพเพื่อส่งให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยในเรื่องดังกล่าว แต่ตุลาการศาลทหารสั่งให้ทัศนคติแก้ไขข้อความดังกล่าว เนื่องจากเห็นว่าเป็นการ “ก้าวล่วงคณะรักษาความสงบแห่งชาติ” โดย “หากไม่ดำเนินการแก้ไขศาลจะพิจารณามีคำสั่งตามสมควร”

นอกจากนี้ ศาลทหารยังไม่มี “นายขอแรง” เนื่องจากโดยปกติจำเลยที่เป็นทหารและไม่มีทัศนคติจะสามารถร้องขอความช่วยเหลือทางกฎหมายจากนายทหารพระธรรมนูญ ซึ่งทำหน้าที่ช่วยเหลือจำเลยที่เป็นทหาร โดยทำหน้าที่เป็นนายจำเลยในศาล แต่กรณีนี้ไม่ครอบคลุมถึงจำเลยที่เป็นพลเรือน ทำให้คดีที่พลเรือนต้องขึ้นศาล

¹⁶ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 54 ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15

ทหารขาดนายความขอแรง ในการให้คำปรึกษาทางกฎหมายเบื้องต้น ช่วยจัดการเรื่องประกันตัว หรือการเขียนคำร้องหรือคำแถลงรวมถึงการต่อสู้คดีในชั้นพิจารณาคดี แสดงให้เห็นว่าการอำนวยความสะดวกของศาลทหารนั้นไม่มีการประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ต้องหาและจำเลยที่จะมีสิทธิมีที่ปรึกษาด้านกฎหมายได้อย่างทั่วถึง

ประการต่อมาในส่วน**กระบวนการฝากขัง** ซึ่งเป็นกระบวนการก่อนพิจารณาคดี ยังมีความยุ่งยากหลายประการ กล่าวคือ ผู้ต้องหาที่ได้รับการประกันตัว ผู้ต้องหาและนายประกัน จำเป็นต้องไปปรากฏตัวต่อศาลทหารทุกครึ่งหรือทุกๆ 12 วัน ที่ครบกำหนดการฝากขังและมีการขอฝากขังครั้งต่อไป ซึ่งไม่เหมือนกับศาลอาญาทั่วไปที่ผู้ต้องหาไม่จำเป็นต้องปรากฏตัวต่อหน้าศาลทุกครั้ง กระบวนการดังกล่าวสร้างความลำบากแก่ผู้ต้องหาและนายประกันที่อยู่ต่างจังหวัดหรือมีฐานะจำเป็น ซึ่งเป็นการเพิ่มภาระทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายในการมาศาลของผู้ต้องหาและนายประกัน

ใน**กระบวนการยื่นฟ้อง** ศูนย์ทนายความฯ พบปัญหาเรื่อง**ความล่าช้า**ในการส่งฟ้องคดี เช่น คดีความมั่นคงหลายคดี เจ้าหน้าที่ตำรวจมักให้เหตุผลว่า รวบรวมพยานหลักฐานเสร็จแล้ว เหลือเพียงให้ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติลงนาม ซึ่งกว่าจะลงนามมักกินเวลาถึงครบกำหนดเวลาฝากขังคือ 84 วัน ซึ่งระหว่างนั้น ผู้ต้องหาต้องถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ นอกจากนี้ ยังมีข้อสังเกตในการฟ้องคดี กล่าวคือ บางคดีอัยการทหารยื่นฟ้องในวันสุดท้ายของการฝากขัง ทั้งที่เลยเวลาราชการแล้ว โดยในวันที่ยื่นฟ้องนั้นศาลไม่ได้นำตัวจำเลยมาศาลและไม่ได้อ่านคำฟ้องให้จำเลยฟัง หลายคดีจำเลยต้องรอเป็นเวลานานหลายเดือนกว่าจะได้รับและทราบคำฟ้อง ทำให้จำเลยต้องถูกขังอยู่ในเรือนจำเป็นเวลานานกว่าจะทราบว่าถูกฟ้องข้อหาอะไรโดยไม่จำเป็น และเสียโอกาสในการพิจารณาคำฟ้อง ติดต่อญาติและทนายความ ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจทางคดีต่อไป

ในส่วนการพิจารณาคดีซึ่งตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ **“ต้องพิจารณาคดีโดยเปิดเผย”** แต่สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในศาลทหาร กลับใช้วิธี **“พิจารณาคดีโดยลับเป็นหลัก”** โดยเฉพาะในคดีความผิดเกี่ยวกับการดูหมิ่น หมิ่นประมาทหรือแสดงความอาฆาตมาดร้ายพระมหากษัตริย์ หรือมาตรา 112 ที่ศาลจะสั่งพิจารณาคดีลับเกือบทุกคดีไม่ให้สาธารณะเข้าฟังการพิจารณาคดี มีการเชิญตัวผู้ไม่เกี่ยวข้อง และเจ้าหน้าที่จากสถานทูตและองค์กรระหว่างประเทศออกนอกห้องพิจารณา และมีกรณีที่ทนายความขอคัดถ่ายคำสั่งให้พิจารณาคดีโดยลับ ตุลาการศาลทหารกลับไม่อนุญาต โดยอ้างว่า ได้อธิบายให้เข้าใจในศาลแล้ว

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ **ศาลทหารไม่มีกระบวนการสืบเสาะ**ซึ่งในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้กำหนดให้มีกระบวนการสืบเสาะ ถือเป็นกระบวนการที่อำนวยความสะดวกให้แก่จำเลย ในกระบวนการนี้ศาลจะสั่งให้พนักงานคุมประพฤติแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติภูมิหลังทางสังคม ความประพฤติของจำเลย

สภาพความผิด และเหตุอื่นอันควรปรานีก่อนที่ศาลจะมีคำพิพากษา เพื่อที่จะนำไปกำหนดโทษจำเลยหรือพิจารณาให้รอลงอาญา¹⁷

แต่ในศาลทหารคดีหนึ่งทนายความขอให้ศาลสืบเสาะและมีคำพิพากษารอลงอาญาจำเลย เนื่องจากจำเลยมีอาการป่วยทางจิตมาก่อนเกิดเหตุกว่า 10 ปีแล้ว ศาลให้เหตุผลว่า ศาลทหารไม่มีกระบวนการสืบเสาะเนื่องจากไม่มีหน่วยงานทำหน้าที่ดังกล่าว และให้ใช้กระบวนการสืบพยานในศาลแทน การที่ศาลไม่มีกระบวนการดังกล่าว ส่งผลเสียหายต่อจำเลยอย่างมาก และเป็นภาระที่จำเลยจะต้องต่อสู้คดีในศาลต่อไป

นอกจากนี้ ศาลทหารในบางพื้นที่ยังมีความยากลำบากในการเข้าถึงและอำนวยความสะดวกแก่สาธารณชนที่สนใจติดตามคดี เช่น กรณีคดีพลเรือนข้อหาเกี่ยวกับความมั่นคงที่ศาลทหารจังหวัดขอนแก่น แม้จะไม่มีคำสั่งพิจารณาคดีโดยลับ แต่กลับไม่อนุญาตให้ญาติและผู้ไม่เกี่ยวข้องเข้าไปในห้องพิจารณา โดยให้เหตุผลว่าห้องพิจารณาคดีมีความคับแคบ เป็นต้น อีกทั้ง ศาลทหารในต่างจังหวัด ยังมีที่ตั้งอยู่ภายในค่ายทหาร ซึ่งปกติมีข้อความกำกับว่า “เขตทหารห้ามเข้า” และมีการตรวจตราผู้เข้าออกค่ายอย่างเข้มงวด ทำให้ประชาชนทั่วไปมีความยากลำบากในการเข้าไปสังเกตการณ์คดีในศาลทหาร

ความแตกต่างอีกประการหนึ่งคือ ในคดี 112 ที่พิจารณาโดยลับ และแม้แต่ในคดีประเภทอื่นศาลจะพิจารณาคดีโดยเปิดเผย มักมีคำสั่ง “ห้ามผู้สังเกตการณ์หรือสื่อมวลชนจับบันทึก”¹⁸ ในระหว่างการพิจารณาคดีภายในห้องพิจารณา โดยอ้างว่าการนำข้อความที่บันทึกไปเผยแพร่และอาจมีเนื้อความที่ผิดพลาด จะนำไปสู่ความเข้าใจผิดในหมู่ประชาชน ทำให้ผู้สังเกตการณ์คดีต้องใช้วิธี “จดจำ” เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแทนการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

4. สิทธิในการได้รับการประกันตัว

สิทธิในการได้รับการประกันตัวถือเป็นสิทธิในกระบวนการยุติธรรมขั้นพื้นฐานซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกติการะหว่างประเทศ กำหนดไว้ว่าต้องให้ประกันตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นหลัก ส่วนการไม่ให้ประกันตัวเป็นข้อยกเว้น¹⁹แต่ที่ผ่านมา ในศาลทหารกลับใช้การไม่ให้ประกันตัวเป็นหลัก โดยศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนพบว่าคดีมาตรา 112 ในศาลทหารได้รับการประกันตัวเพียง 4 รายจากจำนวนผู้ต้องหาและจำเลยในศาลทหารทั้งหมด 18 ราย

¹⁷ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 56 และพระราชบัญญัติวิธีดำเนินการควบคุมความประพฤติตามประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2522 มาตรา 11

¹⁸“เครื่องมือสุดท้ายที่ถูกทำลาย”ศาลทหารสั่งห้ามจับบันทึกคดี, <http://www.prachatai.com/journal/2014/10/56236>, เข้าถึงเมื่อ 7 ธันวาคม 2557

¹⁹ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108

ในคดีหนึ่งที่ผู้ต้องหาสูงอายุและปัญหาทางสุขภาพ พบว่านายความเคยยื่นขอประกันตัวสูงสุด 5 ครั้งใช้หลักทรัพย์มากถึง 2,500,000 บาท แต่ศาลก็ไม่อนุญาตและมักให้เหตุผลว่า “เนื่องจากเป็นคดีร้ายแรงมีโทษสูงเกรงจำเลยจะหลบหนี” แม้ทนายความจะอ้างความจำเป็นจากเหตุต่างๆ เช่น ปัญหาด้านสุขภาพ หรือในอีกกรณีหนึ่งผู้ต้องหามีอาการป่วยเป็นโรคเส้นเลือดในจอร์รับภาพวม โดยหากไม่รักษาอาจนำไปสู่การพิการทางสายตาได้ แต่ศาลกลับไม่อนุญาตให้ประกันตัว โดยให้เหตุผลว่า “ในเรือนจำมีระบบรักษาพยาบาลอยู่แล้วหากมีอันตรายสถานพยาบาลสามารถรักษาได้โดยเร็ว”

จากข้อเท็จจริงพบว่าหลายปีที่ผ่านมามีนักโทษทางการเมืองอย่างน้อย 3 ราย ประกอบด้วย 1. นายอำพล ตั้งนพกุล หรืออากง²⁰ 2. นายสุกริช ชัยมงคล²¹ และ 3. นายวันชัย รักสงวนศิลป์²² ที่เสียชีวิตจากการขาดการรักษาพยาบาลในเรือนจำ สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการประกันตัวผู้ต้องหาที่มีปัญหาทางสุขภาพและความจำเป็นของการปฏิรูประบบรักษาพยาบาลในเรือนจำอย่างเร่งด่วน

โดยส่วนใหญ่แล้ว เหตุผลที่ศาลทหารใช้ประกอบในการไม่ให้ประกันตัวนั้นปราศจากข้อกฎหมายรองรับ โดยเฉพาะในความคิดข้อหาหมิ่นประมาทพระมหากษัตริย์²³ ซึ่งการไม่อนุญาตให้ประกันตัวจะต้องมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยจะหลบหนี²³ การอ้างว่าเป็นคดีร้ายแรงหรือกระทบต่อความรู้สึกของประชาชน ไม่อาจนำไปสู่การไม่ให้ประกันตัวดังกล่าวได้

แต่อย่างไรก็ตาม ในคดีความผิดข้อหาฝ่าฝืนประกาศหรือคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ เช่น ฝ่าฝืนประกาศห้ามชุมนุม ฝ่าฝืนคำสั่งไม่ไปรายงานตัว หรือความผิดข้อหายุยงปลุกปั่นให้เกิดความกระด้างกระเดื่องในหมู่ประชาชน ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 116 ศาลมีแนวโน้มให้อนุญาตประกันตัว นอกจากนี้ ในคดีเกี่ยวกับอาวุธหรือเตรียมการก่อการร้าย และคดีหมิ่นประมาทพระมหากษัตริย์ มีแนวโน้มที่ดีบางกรณีที่ศาลอนุญาตให้ประกันตัว เช่น กรณีของนายจื่อเซง แซ่ไคว้ หรือสมอลล์ บัณฑิต อานียา ผู้ต้องหาตามข้อหาหมิ่นประมาท

²⁰“อากง” เสียชีวิตหลังปวดท้องหนักตั้งแต่วันศุกร์กรรยาบอก “กลับบ้านเรานะตอนนี้เค้าปล่อยตัวแล้ว

แล้ว”http://www.matichon.co.th/news_detail.php?newsid=1336449341, เข้าถึงเมื่อ 9 ธันวาคม 2557

²¹ผู้ต้องหาชิงสุทิน’ ตายปริศนาในคุกแม่สังสัยอาจโดนซ้อมเพราะเป็นเสื้อแดง <http://www.prachatai.com/journal/2014/08/55291>, เข้าถึงเมื่อ 9 ธันวาคม 2557

²²นักโทษแดงเผาศาลากลางอุดรฯเป็นลมล้มพับตายคาคุกหลักสี่,<http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9550000157563>, เข้าถึงเมื่อ 27 ธันวาคม 2557

²³ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 108/1

พระมหากษัตริย์ ที่ทนายความยื่นคำร้องขอประกันตัวด้วยเหตุด้านสุขภาพ ทั้งชี้ว่าการกระทำของนายบัณฑิตเป็นการกระทำโดยบริสุทธิ์ใจ ศาลทหารจึงอนุญาตให้ประกันตัวด้วยหลักทรัพย์ 400,000 บาท หรือกรณีจำเลยที่ถูกดำเนินคดีข้อหาเตรียมการก่อการร้ายหรือซ่อนแค้นโมเดล ก็ได้รับอนุญาตให้ประกันตัวเป็นส่วนใหญ่ในช่วงหลัง

5. คำพิพากษา

ในคดีเกี่ยวกับการไม่ไปรายงานตัวตามคำสั่งของคณะรักษาความสงบแห่งชาติและการชุมนุมทางการเมือง ศาลทหารได้มีคำพิพากษาไปแล้วในคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพ โดยศาลพิพากษาลงโทษจำคุกจำเลยตั้งแต่ 3 เดือนถึง 6 เดือนปรับ 3,000 – 10,000 บาท โทษจำคุกรอลอาญาทั้งหมด ส่งผลให้มีการ**“ตีความทางกฎหมายว่าการแสดงออกอย่างสันติ ปราศจากอาวุธ เพื่อต่อต้านอำนาจรัฐที่มาโดยการรัฐประหารเป็นการกระทำความผิด”**

ในสวนคดีอาวุธสงคราม ศาลทหารได้มีคำพิพากษาไปแล้ว 1 คดี ซึ่งจำเลยถูกพิพากษาลงโทษจำคุก 10 ปี รับสารภาพลดลงเหลือ 5 ปี โดยไม่รอลงอาญา จากการครอบครองวัตถุระเบิด 3 ลูก ซึ่งทนายความได้ตั้งข้อสังเกตว่าศาลทหารไม่ได้พิจารณาเหตุบรรเทาโทษ เช่น เรื่องการทำคุณงามความดีที่ช่วยเหลือสังคม หรือการไม่เคยต้องโทษจำคุกมาก่อน และเนื่องจากศาลทหารมีเพียงชั้นเดียว จำเลยจึงไม่มีสิทธิ์อุทธรณ์หรือฎีกาเพื่อขอลดโทษได้อีก ทำให้จำเลยเสียโอกาสที่จะได้รับความเป็นธรรมตามกระบวนการยุติธรรมปกติ²⁴

ในคดีหมิ่นประมาทพระมหากษัตริย์ ศาลทหารมีการตัดสินไปแล้ว 2 คดี ในคดีที่จำเลยให้การรับสารภาพ ศาลทหารกรุงเทพพิพากษาจำคุก 10 ปีและ 9 ปี ตามลำดับ โดยลดโทษกึ่งหนึ่งเหลือจำคุก 5 ปีและ 4 ปี 6 เดือน ไม่รอลงอาญา จะเห็นได้ว่าศาลทหารพิพากษาลงโทษในคดีประเภทนี้ในอัตราโทษที่สูงกว่าศาลพลเรือน โดยที่ผ่านมาคดีในศาลพลเรือน ส่วนใหญ่ศาลพิพากษาจำคุกในอัตรา 5 ปี และหากรับสารภาพ จึงลดโทษให้กึ่งหนึ่ง เหลือ 2 ปี 6 เดือน ไม่รอลงอาญา การพิพากษาลงโทษหนักขึ้นของศาลทหารนี้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาที่แถลงต่อรัฐสภาว่าภารกิจของรัฐบาลคือนโยบายการปกป้องและเชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยใช้มาตรการทางกฎหมาย มาตรการทางสังคมจิตวิทยา และมาตรการทางระบบสื่อสารและเทคโนโลยีสารสนเทศในการดำเนินการกับ “ผู้คะนองปากยามใจ” หรือ “ประสงค์ร้ายมุ่งสั่นคลอนสถาบัน”²⁵

²⁴ศาลทหารพิพากษาจำคุก ‘วรพนธ์’ 10 ปีข้อหาหมิ่นเครื่องกระสุน-ยุทธภัณฑ์ไว้ในครอบครองผืนประกาศศสช.

<http://www.prachatai.com/journal/2014/12/56903>, เข้าถึงเมื่อ 10 ธันวาคม 2557

²⁵คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี, http://www.mof.go.th/home/Press_release/News2014/history_61.pdf, เข้าถึงเมื่อ 1 ธันวาคม 2557

ศูนย์ทนายความฯ เห็นว่าแนวโน้มการดำเนินคดีข้อหาหมิ่นประมาทพระมหากษัตริย์ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 112 เพิ่มมากขึ้น เป็นกระบวนการสร้างความหวาดกลัวให้กับประชาชนทั้งภายในและภายนอกประเทศ เนื่องจากความผิดตามข้อหานี้ถูกกำหนดให้อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหาร ภายใต้สภาวะการไม่ได้รับการประกันตัวและมีการพิพากษาลงโทษจำคุกนานเป็นสองเท่าของศาลพลเรือน ส่งผลให้ประชาชนบางส่วนที่คิดว่าตัวเองมีความเสี่ยง ตัดสินใจลี้ภัยทางการเมืองไปยังประเทศต่างๆ ไม่ว่าจะตนเองจะกระทำผิดจริงหรือไม่ หรือเกิดจากการกลั่นแกล้งก็ตาม เพราะไม่อย่างเสี่ยงที่จะถูกดำเนินคดีในศาล บางกรณีครอบครัวของบุคคลดังกล่าวยังถูกคุกคาม²⁶ และมีการกดดันโดยการยกเลิกหนังสือเดินทาง²⁷ หรือการพูดออกสื่อสาธารณะ เพื่อให้บุคคลดังกล่าวมารายงานตัว

6. สิทธิในการพิจารณาโดยศาลที่สูงกว่า

ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ คือในระหว่างการประกาศใช้กฎอัยการศึก ต้องห้ามอุทธรณ์หรือฎีกา ทำให้คู่ความไม่มีสิทธิในการตรวจสอบดุลพินิจในการพิพากษาของศาลชั้นต้นโดยศาลที่สูงกว่า หลายคดีได้มีการยื่นคำร้องขอให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ากฎหมาย คือพระธรรมนูญศาลทหาร พุทธศักราช 2498 และประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติ ที่ให้พลเรือนขึ้นศาลทหาร ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ และขอให้ศาลทหารส่งเรื่องไปยังศาลรัฐธรรมนูญตีความ แต่หากศาลทหารเห็นว่ากรณีดังกล่าวไม่ต้องส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญตีความก็จะทำให้เรื่องเป็นที่ยุติ ไม่อาจอุทธรณ์คำสั่งที่ศาลไม่ส่งให้ศาลรัฐธรรมนูญตีความได้ และศาลทหารก็จะดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดีต่อไป

ในส่วนผลกระทบต่อตัวผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดี การมีศาลชั้นเดียวได้สร้างความกดดันต่อผู้ต้องหาและจำเลยที่ถูกดำเนินคดี ทำให้จำเลยหลายรายเลือกที่จะรับสารภาพว่าตนเป็นผู้กระทำผิด แทนการต่อสู้คดี เนื่องจากไม่สามารถอุทธรณ์ขอให้ศาลกลับคำพิพากษาหรือขอลดโทษได้ การรับสารภาพจะได้รับการลดโทษลงกึ่งหนึ่งจึงเป็นประโยชน์มากกว่า โดยเฉพาะคดีมาตรา 112 ที่มีโทษจำคุกสูงสุดถึง 15 ปี คดีในศาลทหารส่วนใหญ่จึงมีแนวโน้มที่จำเลยจะต้องจำยอมรับสารภาพ

²⁶จดหมายเปิดผนึกถึงองค์กรสิทธิทั่วโลกกรณีครอบครัวของผู้ไม่ไปรายงานตัวตามคำสั่งศาลฯ. ถูกข่มขู่คุกคาม, <http://blogazine.in.th/blogs/noomrednon/post/4942> , เข้าถึงเมื่อ 1 ธันวาคม 2557

²⁷ถอนพาสปอร์ต “จักรภพ-จารุพงศ์-สุนัย-โต้ง-โรส-ตั้ง” ส่วน “ทักษิณ” ยังเงียบ, <http://www.manager.co.th/Politics/ViewNews.aspx?NewsID=9570000073451> , เข้าถึงเมื่อ 8 ธันวาคม 2557

ข้อเสนอแนะ

การพิจารณาอย่างเป็นธรรม ถือเป็นหลักสำคัญในการอำนวยความสะดวกยุทธธรรมหากคณะรักษาความสงบแห่งชาติสนใจละเลยหลักการดังกล่าวด้วยการประกาศใช้กฎอัยการศึก บัญญัติให้การกระทำบางอย่างเป็นความผิด และนำพลเรือนขึ้นสู่ศาลทหาร จะเป็นการทำให้กฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเป็นสิ่งที่ “ไม่ถูกต้องและไม่เป็นธรรม”

เพื่อให้เกิดการพิจารณาอย่างเป็นธรรมและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะสิทธิในการเข้าถึงความยุติธรรมและสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ศูนย์ทนายความเพื่อสิทธิมนุษยชนมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ขอให้มีการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินคดีต่อพลเรือนในศาลทหารอย่างต่อเนื่อง เป็นระบบ และให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวได้
2. ขอให้ยุติการจับกุมและควบคุมตัวตามกฎอัยการศึกอันเป็นการเอื้อประโยชน์ให้แก่เจ้าหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาต่อประชาชน ซึ่งมีโอกาสเกิดการละเมิดสิทธิในชีวิตและร่างกายของประชาชนได้โดยง่าย และทำให้ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่ถูกต้องและเป็นธรรมได้
3. ขอให้ศาลและเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม ตีความกฎหมายให้เป็นไปตามหลักการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาและจำเลย และยึดหลักสิทธิที่จะได้รับการประกันตัวเป็นหลัก การไม่อนุญาตให้ประกันตัวเป็นกรณียกเว้น
4. ยกเลิกประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่ให้พลเรือนขึ้นศาลทหารทุกฉบับ และให้พลเรือนขึ้นศาลพลเรือนตามปกติ
5. ยกเลิกประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติที่กำหนดให้การกระทำบางประเภทเป็นความผิดที่มีโทษทางอาญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการชุมนุมทางการเมือง และการฝ่าฝืนไม่รายงานตัวตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ
6. ยกเลิกการประกาศใช้กฎอัยการศึกตามประกาศคณะรักษาความสงบแห่งชาติโดยเร็ว